

Podium voor Bio-ethiek

Thema: Ethiek en politiek van maakbaar meervoudig ouderschap

Redactioneel

Dirk Stemerding & Lien de Proost

Kind en ouders in de 21ste eeuw ontroert

Tanny Dobbelaar

Welk beleid kan het belang van het kind dragen? Het nieuwe wetsvoorstel draagmoederschap nader bekeken

Laura Bosch

Het recht op donorgegevens bij Mitochondrial Replacement Therapy

Lisette ten Haaf

Weerbarstige ervaringen bij niet-biologisch ouderschap

Hugh Desmond

Voortplantingstechniek vraagt om een vooruitziende blik

Jeroen Gouman, Sophie van Baalen & Petra Verhoef

Baarmoeder binnenkort overbodig?

Annemarie Dentjens & Lotje van den Heuvel

Nieuws uit de Vereniging

André Krom

Berichten van het Rathenau Instituut

Petra Verhoef

Wilt u reageren? Schrijf een brief!

Thema: Ethiek en politiek van maakbaar meervoudig ouderschap

Redactioneel

Dirk Stemerding & Lien de Proost

“Verruimen van regels voor IVF verdeelt Frankrijk”, kopte de NRC eerder dit jaar. Een Franse wet die IVF-behandeling vergoedt voor alleenstaande en lesbische vrouwen gaf aanleiding tot fel debat tussen liberale en conservatieve groepen over de definitie van ouderschap en gezin. Ook in onze samenleving zullen dergelijke debatten zich blijven voordoen naarmate ouderschap steeds meer maakbaar en meervoudig wordt. Kinderen kunnen ontstaan met behulp van donorzaad, eicel- of embryodonatie en (IVF)draagmoederschap en in de toekomst mogelijk ook nog op andere kunstmatige manieren. Daarmee ontstaan ook meer diverse vormen van ouderschap en verwantschap, waarbij kinderen naast ouders als opvoeders ook te maken hebben met institutioneel en technologisch bemiddelde, al dan niet bekende, verwantschapsrelaties.

Het debat daarover is in Nederland misschien minder fel dan in Frankrijk, maar ouderschap in de 21ste eeuw is in de afgelopen jaren wel onderwerp geweest van uitvoerige bespreking door een Staatscommissie *Herijking ouderschap*, waarvan het rapport in 2016 verscheen. Aanleiding voor het werk van de Staatscommissie waren in eerste plaats maatschappelijke ontwikkelingen in de afgelopen decennia. Met de toename van het aantal scheidingen, de opkomst van het ongehuwd samenwonen en de toegenomen maatschappelijke acceptatie van seksuele diversiteit, is de diversiteit in gezinsvormen toegenomen. In Nederland leven nog steeds ongeveer vier van de vijf kinderen in een ‘traditioneel’ gezin, samenwonende paren inbegrepen. Daarnaast groeit een relatief grote groep kinderen op bij een alleenstaande moeder en is er een klein, maar deels ook onbekend aantal gezinnen met twee vrouwen of mannen als opvoeders, al dan niet binnen hetzelfde huishouden. In de praktijk komen ook leefvormen met drie of vier ouders voor.

Op grond van bestaand onderzoek signaleert de Staatscommissie dat een grote meerderheid van

de Nederlandse bevolking steeds toleranter is komen te staan tegenover de diverse manieren waarop mensen hun gezin wensen vorm te geven. Van de door de commissie geraadpleegde belangengroeperingen spraken meerdere zich uit voor juridische erkenning van meerouderschap en meeroudergezag. Over draagmoederschap is de overeenstemming minder groot, maar wel moet in de opvatting van velen de realiteit daarvan door de overheid worden erkend. De veranderende en open opvattingen in de samenleving nemen volgens de commissie echter niet weg dat met de komst van nieuwe voortplantingstechnieken ook nieuwe ethische dilemma’s ontstaan. Naast de bestaande vormen van IVF, draagmoederschap en zaad-, eicel- en embryodonatie, dienen zich voor de toekomst nieuwe ontwikkelingen aan zoals celkern- en cytoplasmatransplantatie, stamcelbehandelingen en het geheel opkweken van embryo’s buiten de baarmoeder. Daarmee is voor het kind niet alleen de eigen afstamming minder zeker geworden, maar staat het straks, wie weet, zelfs niet meer vast dat het altijd een eigen geboortemoeder heeft.

Bij dit alles zag de Staatscommissie het als haar taak om in een pluriforme samenleving deze ontwikkelingen primair te toetsen aan het belang van het kind. Met andere woorden, het afstammings- en gezagsrecht moet ruimte bieden aan de bestaande en toekomstige diversiteit in de samenleving, waarbij het stellen van beperkingen enkel aan de orde is bij mogelijk schadelijke gevolgen voor het welzijn van het kind. Zo wordt in de opvatting van de commissie recht gedaan aan de gelijkheid van kinderen én de keuzevrijheid van het individu. De commissie doet daarbij aanbevelingen voor een wettelijke regeling van het draagmoederschap en voor meer flexibele vormen van verwantschapsrecht. Voor het draagmoederschap is inmiddels een wetsvoorstel gepubliceerd. De aanbevelingen op het gebied van afstamming en verwantschap hebben daarentegen nog geen vervolg gekregen.

Wat betekent dit voor de praktijken waarin kunstmatige vormen van bevruchting en daarmee verbonden meervoudige verwantschapsrelaties tot stand worden gebracht? Vooralsnog is dit in de eerste plaats een zaak van de betrokken medici en wensouders. In reactie daarop komen vanuit de samenleving pleidooien voor een bredere en meer kritische discussie

over de ethische kwesties en politieke afwegingen die bij deze ontwikkelingen aan de orde zijn (zie bijvoorbeeld: Larissa Pans, *Onbeperkt vruchtbaar*, 2018). Die discussie gaan we in dit themanummer graag aan in de vorm van zes bijdragen waarin de thematiek vanuit diverse kanten wordt belicht.

Tanny Dobbelaar bespreekt in haar bijdrage het begrip ‘familie’ als ideaal dat in onze cultuur vele betekenissen kent, maar dat ook specifieke historische wortels heeft. In ons deel van de wereld heeft de biologische relatie tussen ouders en kinderen prioriteit en daarin belichaamt zich een monotheïstisch beeld van God de vader en zijn mensenkinderen. Het juridisch ouderschap weerspiegelt in onze wetgeving dan ook bij voorkeur het biologisch ouderschap. Maar de werkelijkheid is veelvormiger dan het ideaal suggereert. Voor Dobbelaar is het ontroerend om te zien hoe de Staatscommissie deze werkelijkheid onder ogen ziet en in haar voorstellen het juridisch ouderschap losweekt van het biologisch ideaal. In de terminologie van de commissie wordt ouderschap niet langer meer ‘erkend’, maar ‘aanvaard’. Toch is het voor Dobbelaar ook verklaarbaar dat het kabinet de commissie hierin niet volgt. Voorstellen voor meervoudig ouderschap staan nu eenmaal op gespannen voet met een diepgeworteld christelijk ideaal.

Laura Bosch gaat in op de voorstellen van de Staatscommissie voor het draagmoederschap, die inmiddels wel de weg hebben gevonden naar een wetsvoorstel. Het belang van het kind geldt in deze voorstellen als eerste overweging, maar wat maakt deze overweging tot meer dan een toverformule? Voor de wensouders wordt een route uitgestippeld met een belangrijke rol voor de rechter bij het toetsen van de voorwaarden waaraan in een draagmoederschapsovereenkomst moet zijn voldaan. Op de ethische onderbouwing van deze voorwaarden valt volgens Bosch nog wel het nodige af te dingen. Het blijft onduidelijk welke voorwaarden de rechter precies aan ‘goed’ ouderschap zou mogen of moeten verbinden in het belang van het door de ouders gewenste kind. In de voorwaarden is bovendien niet alleen sprake van het recht van kinderen op afstammingsinformatie, maar ook van genetische verwantschap als norm, waarbij echter in de toepassing de consistentie ontbreekt. En tenslotte ontbreekt het aan een overtuigende uitwer-

king en rechtvaardiging van de regeling omtrent vergoeding of betaling van het draagmoederschap.

Lisette ten Haaf kijkt in haar bijdrage al wat meer vooruit naar een toekomst waarin kinderen tot stand komen door toepassing van ‘mitochondrial replacement therapy’, ook wel drie-ouder-IVF genoemd. In het Verenigd Koninkrijk is dit inmiddels, onder voorwaarden, toegestaan en binnen afzienbare tijd waarschijnlijk ook in Nederland. Volgens ten Haaf gaat de Britse wetgever er ten onrechte vanuit dat een kind verwekt via MRT, geen belang heeft bij informatie over de MRT-donor. Daarbij ziet men MRT niet als voortplantingstechnologie, maar als therapie, waarbij de tot stand gebrachte genetische verwantschap bovendien uiterst minimaal is. Ten Haaf stelt hier tegenover dat het om meer gaat dan genetische verwantschap. De band tussen het kind en de donor is niet alleen genetisch, maar ook existentieel van aard. Daarmee is de donor een belangrijk onderdeel van de ontstaansgeschiedenis en het levensverhaal van het kind en heeft het kind ook recht op informatie daarover.

Hugh Desmond neemt ons mee in een betoog waarin hij laat zien dat de toenemende maakbaarheid van het ouderschap niet zondermeer strookt met de maakbaarheid van onze eigen gevoelsmatige ervaringen daarmee. Hoezeer donorkinderen ook de liefde mogen ervaren van hun opvoedende ouders, het verlangen om hun eigen biologische oorsprong te kennen blijft bestaan. Desmond spreekt van weerbarstige ervaringen, die zich niet eenvoudig laten aanpassen aan een veranderende technologische, morele en culturele context. De genetische band heeft misschien geen inherente morele waarde, maar wordt wel als waardevol ervaren. Niet alleen kinderen, maar ook ouders lijken de genetische band te waarderen op een manier die ontsnapt aan de meervoudige maakbaarheid van het ouderschap. Dat roept de vraag op in hoeverre we onze eigen verlangens als maakbaar moeten zien, of juist als uiting van een autonome wens. De erkenning van weerbarstige ervaringen ziet Desmond niet als afzwakking van een authentieke autonomie, maar juist als een versterking daarvan.

De vraag die bij Gouman, van Baalen en Verhoef aan de orde komt, is of er ook grenzen moeten worden gesteld aan nieuwe vormen van maakbaar en meervoudig ouderschap, anders dan de grenzen

die de Staatscommissie zelf al in gedachten heeft. Zij benadrukken dat daarbij meer belangen in het geding zijn dan die van het kind alleen. Politieke beslissingen van nu hebben niet alleen hun uitwerking op de levens en belangen van huidige wensouders en hun kinderen, maar ook op die van wensouders en kinderen in een toekomstige maatschappij. De afweging van deze verschillende belangen vraagt om een maatschappelijke dialoog, gevoed door verbeeldingskracht en een vooruitziende blik. De huidige dialoog over kiembaanmodificatie laat zien welke dilemma's er spelen bij de maakbaarheid van ouderschap en leven. De deelnemers staan weliswaar open voor de nieuwe mogelijkheden van voortplantingstechnologie, maar zijn tegelijkertijd beducht voor een dwingende dynamiek tussen individuele keuzes en veranderende maatschappelijke normen.

De bijdrage van Dentjens en van den Heuvel, waarmee deze serie afsluit, kunnen we zien als een proeve van verbeeldingskracht en een vooruitziende blik. Zij stellen zich een wereld voor waarin de zwangerschap kan worden verplaatst naar een 'biobag' als kunstmatige baarmoeder en waarin zaad- en eicellen kunnen worden gemaakt uit de huid(stam)cellen van ieder individu. Of en hoe die wereld tot stand komt, is niet alleen een kwestie van technologische maakbaarheid. Ook de behoeften waaraan technologie beantwoordt, kunnen op hun beurt weer maakbaar zijn en worden geïnspireerd door nieuwe technologische mogelijkheden. Dat betekent overigens niet dat we overgeleverd zijn aan deze dynamiek. De vraag die de auteurs stellen is juist: hoe wenselijk is een wereld waarin voortplanting en zwangerschap helemaal kunstmatig kunnen worden uitbesteed? Dat is een vraag waarbij we volgens hen vooral de 'zachte' gevolgen voor onze beleving van identiteit en van natuurlijkheid onder ogen zullen moeten zien.

Thema: Ethiek en politiek van maakbaar meervoudig ouderschap

Kind en ouders in de 21ste eeuw ontroert

Tanny Dobbelaar

De Staatscommissie Herijking ouderschap wil concepten van ouderschap binnen het familierecht beter laten aansluiten bij draagmoederschap en moderne leefvormen met drie of vier ouders. In cultuurhistorisch perspectief zijn die voorstellen even baanbrekend als ontroerend.

In 68 aanbevelingen beschrijft de Staatscommissie Herijking ouderschap hoe ze meervoudig ouderschap in het familierecht wil verankeren. Die aanbevelingen hebben mij ronduit ontroerd. Waarom? Ten eerste omdat ze zo nadrukkelijk de rechten van kinderen vooropstellen. Ten tweede omdat ze zo trefzeker zeven 'kernen' van goed ouderschap verwoorden, waaronder onvoorwaardelijke betrokkenheid bij het kind en continuïteit in de opvoedingsrelatie. Hierbij ontkennen ze de biologische relatie tussen ouders en kinderen allerminst, maar geven ze die wel een andere betekenis. En ten derde omdat dit rapport in zijn wens om het familierecht te veranderen tegelijkertijd rekening houdt met de vele betekenissen die ouderschap en familie nu eenmaal hebben in onze cultuur.

Deze aanbevelingen raken me ongetwijfeld vooral omdat ik de laatste jaren onderzoek heb verricht naar de cultuurhistorische achtergronden van het begrip 'familie'. In dit essay zal ik kort uitleggen hoe ik die achtergronden terugzie in de voorstellen van de commissie.

Familie als ideaal

Om grip te krijgen op het begrip familie, heb ik het onderverdeeld in drie subconcepten die elkaar kunnen overlappen, maar die elk ook hun eigen associatievelden kennen.¹

- Het biologische concept, met associaties als wortels, bomen, bloed, DNA.
- Het familierechterlijke concept, met associaties als

erfrecht, huwelijk, bezit, graden van verwantschap.

- Het sociaal-emotioneel concept, dat draait om de aan- of afwezigheid van liefde en loyaliteit.

In ons deel van de wereld heerst een ideaal van familie waarin zowel de genetische verwantschap, de familierechterlijke status van familie als de sociaal-emotionele betrokkenheid van familieleden overlappen. Om het simpel te zeggen: idealiter wordt een kind geboren uit één vader en één moeder (biologisch concept) binnen een huwelijk of geregistreerd ouderschap (familierechterlijk concept), die het kind gezamenlijk liefdevol opvoeden en hun leven met hem delen (sociaal-emotioneel concept).

In dit ideaal heeft de biologische relatie tussen ouders en kinderen prioriteit. Dit klonk bijvoorbeeld sterk door in de kritiek van ChristenUnie-politicus Gert-Jan Segers op de voorstellen van de Staatscommissie. “Dit is een juridificering van uitzonderingen die ver afstaat van de biologische werkelijkheid”, zegt Segers in *NRC Handelsblad* van 8 december 2016, “Ieder kind wordt namelijk geboren uit één vader en één moeder, dat was zo, dat is zo en dat blijft zo”.

Waarom hechten we zoveel waarde aan het biologische concept? Een veel te kort en veel te globaal antwoord is: omdat we leven in een cultuur die nog steeds sterk gedomineerd wordt door een monotheïstisch wereldbeeld zoals Christendom, Islam en Jodendom. In dat wereldbeeld heeft God één man geschapen, en daarna één vrouw, waar de volgende generaties op wonderbaarlijke wijze uit zijn voortgevloeid. Dit monotheïstische beeld van God de vader en zijn mensenkinderen is van grote invloed geweest op het concept van familie waarin een individu in de eerste plaats is verbonden met één vader en één moeder. In die zin is een individu altijd een impliciete drie-eenheid, een onlosmakelijk onderdeel van een kerngezin, waarbij de kerngezinnen zelf dan weer gezien worden als onderdeel van de stamboom van generaties die uiteindelijk is terug te voeren op Adam en Eva.

Hoezeer deze definitie ons denken nog steeds beïnvloedt, is me duidelijk geworden bij de bestudering van hedendaagse genealogieën. De makers ervan gebruiken software die allemaal herleidbaar is tot deze definities. Gevolg is onder meer dat de geschiedenis van stiefgezinnen zeer moeizaam in het genealogische format past, omdat biologisch en juridisch ouder-

schap in een stiefgezin niet samenvallen. Het format ziet zo'n stiefgezin als een afwijking van de norm en biedt er weinig ruimte voor.

Ook de huidige wetgeving baseert zich grotendeels op het idee dat het biologische en juridische ouderschap bij voorkeur samenvallen. Zo is de vrouw waaruit een kind geboren wordt per definitie een juridische ouder van het kind. Voor vaders ligt dat anders: zij zijn alleen vanzelf juridisch vader als ze met de moeder van het kind getrouwd zijn of met haar zijn verbonden via een geregistreerd partnerschap. Ontbreken deze juridische banden, dan heeft de vader wel recht op ouderschap, maar moet hij zelf actie ondernemen als hij juridisch vader wil worden en nog een extra actie als hij ook gezag willen hebben over het kind.

Weerwoord vanuit de antropologie

In de afgelopen decennia is er forse kritiek gekomen op de idee dat een samenleving in essentie bestaat uit een verzameling van biologische kerngezinnen die samen één natie vormen. Bij dit idee strekt het ideaal van familie zich uit tot het ideaal van de natie, waar overigens ook dezelfde beeldspraak speelt: de natie is de vader, de geboortegrond de moeder, de gezinnen zijn hun kinderen.

In ons land, maar ook elders in de wereld, leven kinderen in verbanden die helemaal niet met het familie-ideaal stroken. Sommige kinderen hebben meerdere verblijfplaatsen of leven met meer dan twee volwassenen die niet noodzakelijk genetisch aan hen verwant zijn. Er zijn biologische ouders die niet voor hun kinderen zorgen, of die wel voor hen zorgen maar geen familierechterlijke band met hen hebben. Vroeger was het niet anders. Bovendien was familie tot het einde van de achttiende eeuw voor de meesten van ons een referentie naar een plek, een huis. Tijd manifesteerde zich vooral in de cycli van de seizoenen, niet in een lineair begrip van tijd. Alleen de elite begreep zichzelf als onderdeel van een lineaire geschiedenis.

Kortom: de werkelijkheid is altijd veelvormiger geweest dan het ideaal toelaat. Antropologen als David Schneider bekritiseerden het idee dat alle samenlevingen gestructureerd zijn volgens het vader-moeder-kind-kerngezin (Schneider, 1984). Hij was de motor achter nieuwe reflecties op wat familie nu eigenlijk is, en op de plaats van familie in een samenleving. Zo stelt

de antropologe Janet Carsten dat familie in de eerste plaats te karakteriseren is als ‘continuïteit van relaties’. *Families* (een samentrekking van *family* en *friends* die populair werd in kringen van HIV-patiënten in de jaren tachtig in San Francisco), maar ook *gangs* die bloedbroederschap zweren, kunnen zo als familie worden gezien (Carsten, 2004). Voor andere antropologen is zo’n definitie echter veel te ruim. Zij eisen voor het begrip familie een speciale rol op, omdat ze familie beschouwen als één van de vier universele pijlers van elke samenleving, naast economie, religie en politiek.

De Amerikaanse antropoloog Marshall Sahlins interenieert in deze discussie met de stelling dat de universele kern van familie bestaat uit ‘to live each other’s lives and die each other’s death’ (Sahlins, 2013). Leven in een familie is de grenzen van je individualiteit zó overschrijden dat je leven samenvloeit met dat van anderen. Je deelt één leven. Maar, voegt Sahlins eraan toe, het is niet aan individuen om te bepalen wie familie is. De kern van familie nestelt zich in de structuren van een cultuur die sommige samenlevingsvormen meer ondersteuning biedt dan andere. Vooralsnog zijn de leden van je hardloopclub geen familie, hoezeer je dat ook zou willen: juridische, sociale en culturele kaders ontbreken daarvoor. Sahlins pleit dus voor een begrip van familie dat zowel sociaal-cultureel als sociaal-emotioneel van aard is.

De ontroerende kracht van het Staatscommissierapport

Na deze uiteenzetting kan ik beter formuleren wat mij in dit rapport ontroert. Ik zie scherp hoe de commissie zich bewust is van die eeuwenoude, diep in onze cultuur verankerde vervlechting van drie concepten van familie. In feite weekt de commissie in haar voorstellen het juridische ouderschap los van het biologische concept, en brengt het dichterbij het sociaal-emotionele concept van familie, waarin continuïteit, liefde en loyaliteit (ofwel ‘samen leven’) centrale associaties zijn.

Daarom stelt ze voor om de term bloedverwantschap te schrappen uit het wetboek en te vervangen door verwantschap. Om dezelfde redenen wil de commissie het begrip afstammingsrecht vervangen door verwantschapsrecht. Het verwekken van een kind leidt zodoende niet meer automatisch tot het recht

op ouderschap (dat dan nog wel moet worden aangevraagd als een man niet getrouwd en geen geregistreerd partner is). De automatische verwevenheid van genetische verwantschap met juridisch vastgelegde verwantschap (met alle gevolgen voor onder meer erfrecht en onderhoudsplicht) wordt hierdoor eveneens doorbroken.

Bijzonder is het voorstel om erkenning van het ouderschap te vervangen door ‘aanvaarding van het ouderschap’. Dat maakt van ouderschap niet langer een biologisch feit maar een wilsact: een intentieverklaring om al het mogelijke te doen om kinderen goed op te voeden, te beschermen en een levenslange relatie met ze aan te gaan. Daarom stelt de commissie dat mensen, liefst voor de conceptie, hun intentie tot ouderschap goed overdenken en ook vastleggen voordat ze een kind op de wereld zetten. Tegelijkertijd probeert de commissie recht te doen aan de betekenis die mensen hechten aan biologische banden én aan het toenemende medische belang van genetische kennis. Daarom zou ieder kind recht moeten hebben op informatie over zijn ontstaansgeschiedenis. Die zou moeten zijn vastgelegd in een nationaal register dat kinderen vanaf een bepaalde leeftijd zonder tussenkomst van hun ouders kunnen raadplegen.

Dit is slechts een kleine greep uit de voorstellen van de commissie, gebaseerd op de expliciete opvatting over wat een overheid behoort te doen als het gaat om moderne leefvormen: “De vraag is niet of de overheid deze zaken toelaat, maar of men in deze situaties bescherming biedt. Zonder die bescherming bestaat er veel onzekerheid en rechtsongelijkheid voor de juridisch niet-erkende ouders en hun kinderen” (Staatscommissie, 2016, p. 91).

In 2019 heeft het kabinet de adviezen over draagmoederschap van de Staatscommissie grotendeels overgenomen, maar de adviezen over meervoudig ouderschap vooralsnog naast zich neergelegd. Vanuit cultuurhistorisch perspectief is dat verklaarbaar. De voorstellen over draagmoederschap laten de vervlechting van het biologische en juridische concept van familie intact. De voorstellen voor meervoudig ouderschap daarentegen staan op gespannen voet met een diepgeworteld christelijk ideaal waarin het biologische concept van familie boven alle andere relaties in de wereld is verheven.

Dr. Tanny Dobbelaar studeerde filosofie aan de Universiteit Utrecht. Ze promoveerde onlangs aan de Rijksuniversiteit Groningen op *Family History: Relatives, Roots, and Databases*. Ze werkt als onafhankelijk onderzoeker en schrijfcoach.

Noten

1. Zie hoofdstuk 2: 'Three networks of associations' in Dobbelaar (2020). Dit hele artikel is grotendeels gebaseerd op hoofdstuk 2 en 3 van Dobbelaar (2020).

Literatuur

- Carsten, J. (2004) *After Kinship*. Cambridge, Mass.: Cambridge University Press.
- Dobbelaar, T. (2020) *Family History: Relatives, Roots, and Databases*. Dissertatie Rijksuniversiteit Groningen. <https://doi.org/10.33612/diss.1164930>
- Sahlins, M. (2013) *What Kinship is - and is Not*. Chicago: University of Chicago Press.
- Schneider, D. (1984) *A Critique of the Study of Kinship*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Staatscommissie Herijking Ouderschap (2016) *Kind en Ouders in de 21ste eeuw*. Den Haag: Xerox/OBT.

Thema: Ethiek en politiek van maakbaar meervoudig ouderschap

Welk beleid kan het belang van het kind dragen? Het nieuwe wetsvoorstel draagmoederschap nader bekeken

Laura Bosch

Het belang van het kind is de eerste overweging bij de beleidsvoorstellen van de Staatscommissie Herijking Ouderschap. Terecht stelt de commissie dat dit belang een moeilijk vast te stellen beginsel is, maar er zou steeds zo precies mogelijk beschreven zijn hoe daarbij deelbelangen tegen elkaar zijn afgewogen. Het is de vraag of dat gelukt is. In deze bijdrage stel ik de ethische onderbouwing voor de draagmoederschapsregeling op basis van het belang van het kind ter discussie.

Meer dan twee jaar heeft de Staatscommissie Herijking Ouderschap gewerkt aan een lijvig boek waarin zij oplossingen aandraagt voor hoe we als Nederlandse samenleving om moeten gaan met nieuwe familievormen. Dit voorjaar heeft het kabinet op basis van dit rapport het wetsvoorstel *Kind, draagmoederschap en afstamming* gepubliceerd (Kamerstukken II 2018/19, 33836, 45). In het rapport en het wetsvoorstel wordt steeds het belang van het kind als eerste overweging meegenomen. Dat schrijft onder meer het Verdrag voor de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties ook voor (IVRK, 1989).

Maar wat is het belang van het kind precies? De commissie verwijst in dit verband naar auteurs die al eerder tegen dit vraagstuk zijn aangelopen en het beginsel hebben omschreven als "een toverformule,